

120. YILINDA İLAHİYAT VE İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTELERİ ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRİSİ

1. İslam eğitim tarihi, 1400 yıl önce Hz. Peygamber'in (sav) Mekke'deki ilk toplantı yeri olan Dâru'l-Erkam'la başlatılabilir. Burası az ayıdaki ilk Müslümanların buluştuğu ve vahiy bilgisini aldığı bir eğitim merkezi olma özelliğini taşımaktaydı. Medine'ye hicretle birlikte Mescid-i Nebevî inşa edildi ve burası ibadethane olmanın yanında herkesin katılabileceği eğitim kurumu oldu. Ayrıca evsiz ve geliri bulunmayan sahabîler için de mescidin yanındaki alanda Suffe adı verilen bir çeşit ilk yatılı okulun temelleri atıldı. Mescid-i Nebevî örneğinden hareketle İslam tarihinde camiler uzun süre ibadethane olmanın yanında, esas anlamda birer eğitim kurumu işlevi gördüler. Nitekim buralardan İmam Ebû Hanife, İmam Malik, İmam Şafîî ve İmam Ahmet b. Hanbel gibi birçok âlim yetişmiştir.

2. İslam eğitim tarihinin ikinci merhalesi, cami dışında medreselerin kurulmasıdır. Büyük Selçuklu Devleti içinde kurulan ve gelişen Nizamiye Medreseleri, ilk defa örgün diyebileceğimiz, nispeten birbirine bağlı aynı isim ve anlayışla eğitim yapan medreseler dizisi oluşmuş; sonraki yıllarda benzerleri açılmıştır. İlk dönemde bu medreseler, belli bir üstada ve ekole bağlı; bununla birlikte, eğitim yöntemi ve içeriği itibariyle son derece bağımsız ve bağlantısız kurumlardı. Bu medreseler uzun yıllar beklentilere cevap vermiş, verilen görevi ifa etmiş ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamıştır.

3. XVIII. Yüzyıla gelindiğinde değişen şartlar, Osmanlı yöneticilerini yeni bir eğitim modeline geçmeye zorlamıştır. 1775 yılında ilk olarak mühendishane açılmasıyla başlayan bu yeni model, peşi sıra açılan tıbbiye ve mimarlıkla devam etmiş, ardından da bütün unsurlarıyla bir üniversite kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Birkaç teşebbüsten sonra ilk düzenli Üniversite, II. Abdülhamid Han döneminde 31 Ağustos / 01 Eylül 1900'de Dâru'l-Fünûn-ı Şahane adıyla *Edebiyat ve Hikmet, Ulûm-i Riyaziye ve Tabiiyye* ile ilk *ilahiyat fakültesi* olan *Ulûm-i Âliye-i Diniyye* Şubelerinden oluşan üç fakülteyle kurulmuştur. 1908'de Meşrutiyetle birlikte Üniversitenin ismi İstanbul Dâru'l-Fünûn'u olmuş, İlahiyat eğitimi

veren *Ulûm-i Âliye-i Diniyye Şubesi*'nin ismi de *Ulûm-i Şer'iyeye Şubesi*'ne dönüşmüştür. 1914 yılında çıkarılan Islâh-ı Medâris Nizâm-nâmesi'yle, Dâru'l-Hilâfet-i Âliye Medresesi'nin kurulması sonucu, Ulûm-i Şer'iyeye Şubesi gereksiz görülerek kapatılmıştır.

4. Cumhuriyet döneminde Medreselerin kapatılmasıyla oluşan boşluğu doldurmak üzere, 1924'de orta öğretimde İmam ve Hatip Mektepleri, yükseköğretimde ise İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. 1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu sırasında sistem içerisinde İlahiyat Fakültesine yer verilmemiş, yerine araştırma amaçlı ve öğrencisiz İslam Tetkikleri Enstitüsü kurulmuştur. Böylece dinî eğitim veren kurumlar bu tarihte kapatılmıştır.

5. 1949'da halkın talepleri ve oluşan ihtiyaçların zorlamasıyla yeniden İlahiyat Fakültesi açılması gündeme gelince Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Bu fakültenin tek başına Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın eleman ihtiyaçlarını karşılayamaması ve yeni açılan İmam-Hatip Okulları mezunlarının yükseköğretim talebiyle, 1959 yılında ilki İstanbul'da olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yedi Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır. Diğer taraftan 1972 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi kurulmuştur. 1981 yılında kurulan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ile birlikte Enstitülerin ve Yüksek Okulların YÖK çatısı altına alınması sonucu Yüksek İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmüştür. Daha sonra sayıların artmasıyla birlikte şu anda İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri adı altında yüzün üzerinde bir rakama ulaşmıştır.

6. Türkiye'de bir yükseköğretim kurumu olarak İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri temelde üç alanın yetişmiş eleman ihtiyacını karşılamak üzere hizmet vermektedirler. Birincisi İslam dini ve düşüncesi alanında nitelikli araştırmacı yetiştirmek, ikincisi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din görevlisi ihtiyacını karşılamak, üçüncüsü ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın ihtiyaç duyduğu öğretmen ihtiyacına cevap vermektir. Ayrıca manevî danışmanlık ve rehberlik gibi yeni alanlar düşünüldüğünde, İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinin hizmet alanlarının her geçen gün daha da artmakta olduğu görülmektedir.

7. Fakültelerde özellikle lisansüstü düzeyde verilen akademik eğitimle ilahiyat alanının farklı alt branşlarında uzmanlaşma ve derinleşme hedeflenmekte; geçmişte tartışma konusu yapılmış meselelerin yanı sıra, günümüzde din alanında ortaya çıkan farklı yaklaşımları da içerecek tarzda dinî kaynakları anlama ve yorumlama hususunda yetkin ilim adamları yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu yolla aynı zamanda yüksek din öğretimi alanında ihtiyaç duyulan öğretim elemanlarının yetiştirilmesi de sağlanmış olacaktır.

8. İkinci ve üçüncü görev çerçevesinde, Fakültelerde bir yandan Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde müftülük, vaizlik, imam-hatiplik, Kur'an kursu öğreticiliği gibi din hizmetleri alanlarında istihdam edilecek din görevlilerinin yetişmesine dönük eğitim verilirken diğer yandan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilk ve ortaöğretim kurumlarında din kültürü ve ahlak bilgisi, İmam-Hatip Lise ve Ortaokullarında meslek dersleri öğretmeni olarak görev alacak meslek mensuplarının yetişmesi sağlanmaktadır.

9. Fakültelerin ilk görevi olan akademik eğitim, dinî alanda şüphesiz çok daha derin ve geniş düşünmeyi, müşkül konuları müzakere etmeyi, tartışmalı meseleleri bütün boyutlarıyla irdelemeyi gerektiren bir öğretim yaklaşım ve yöntemini gerekli kılmaktadır. İkinci ve üçüncü meslek alanları ise, Milli Eğitim Bakanlığının ve Diyanet İşleri Başkanlığının genel amaçları ve meslek eğitiminin genel esasları doğrultusunda ilgili alanın yeterliliklerini kazandırmayı ve o mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve anlayışa sahip şahsiyet yetiştirmeyi öncelleyen bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

10. İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri eğitim ve araştırma açısından bütün dinlere eşit mesafede duran, müfredatında hepsine eşit oranda yer veren bir yükseköğretim kurumu değildir. Dini anlayışların ve geleneklerin çeşitliliği düşünüldüğünde böyle bir kurumun olması da mümkün gözükmemektedir. Ülkemizdeki İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri esas olarak İslam dinini öğretmeyi merkeze alan yükseköğretim kurumlarıdır.

11. Fakülteler öğrencilerinin sadece entelektüel bilgi ve kavrayışlarını geliştirmekle yetinmez; aynı zamanda toplumun dinî ve toplumsal meselelerine duyarlı, sorumluluk

sahibi, İslam inanç ve ilkelerine uygun tutum ve davranışlar sergileyen mezunlar yetiştirmeyi hedefler.

12. İlahiyat Fakülteleri dini anlamada ve yorumlamada bir tekel iddiasında bulunmaz. Bu çerçevede kendi bünyesinde çalışan akademisyenlere herhangi bir fikhî veya itikadî görüş telkininde bulunmaz ve bu konuda baskı yapmaz. Bunun doğal sonucu olarak da üniversite dışında yapılmakta olan ilmi çalışmaların yok sayılması veya kontrol altında tutulması gibi bir anlayışa da sahip değildir.

13. İlahiyat Fakülteleri toplum içinde oluşmuş sivil dinî grupların varlığını reddetmez. Fakülte bünyesinde öğretim elemanlarına veya öğrencilere salt grup aidiyetinden dolayı bir ayrıcalık/ayrımcılık ve yaptırım uygulanmaz. Buna karşın herhangi bir grubun düşünce ve örgütlenme açısından İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerini tek tek veya tamamen kontrol altına alması da kabul edilemez.

14. İslam geleneği içerisinde tartışılan her düşünce, öğretim üyeleri tarafından akademik eğitim sürecinde ele alınabilir. Ancak özellikle alana dair spesifik tartışmaların halk önünde konuşulması veya kamuoyuna açılmasının da faydadan ziyade zarar getireceği aşıkardır. Zira akademya içinde farazi veya fikir teatisi çerçevesinde konuşulan/konuşulması gereken konuların doğrudan halka intikal ettirilmesi, bu konulara hazır olmayan, yeterli donanımı bulunmayan veya bilmesi gerekmeyen kişilerde kafa karışıklıklarına ve karmaşaya yol açacaktır.

15. İslam ilim geleneğinde münazara ve müzakere meclisleri çok önemli bir yer tutmaktadır. Tarih boyunca devlet yöneticileri nezdinde yapılan Huzur Dersleri de bu geleneğin bir parçasıdır. Bu meclislerde yapılan müzakereler ve oluşan ham bilgiler, hiçbir zaman kamuya açıklanma yoluna gidilmemiştir. Günümüzde konunun uzmanlarıyla sınırlı ilim mahfillerinde yapılan müzakerelerin ve münazaraların ham bir şekilde kamuya indirilmesi, beraberinde sorunlar oluşturmaktadır. Keza tarihte marjinal kalan ve gündeme geldiği dönemde de ulemanın tamamına yakınının tepkisine yol açan bir

görüşün genel kabul gören görüşlerden biri gibi sunulmasının doğuracağı sonuçların hesap edilmesi gerekir.

16. Bilinmelidir ki, ilim ve fikir, hür ortamda gelişir. Bu sebeple akademik dünyada farklı fikir ve görüşlerin müsamaha ve tahammülle karşılanması, sağlıklı düşünce zeminlerinin oluşturulması ve ilmin geliyeceği hürriyet ortamlarının sağlanması açısından önemlidir. Ancak bu amaca matuf olan bir müsamaha, her görüşün doğruluğu ve kabul edilir olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla sıra dışı fikirlerin toplumda sosyal kırılmalara sebebiyet vermesini önleyecek yol da yine bu görüşlerin uzmanlarınca ilmi metotlara uyularak yapacakları müzakerelerden geçmektedir.

17. Bazı akademisyenlerin kişisel görüşleri üzerinden genelleme yapılarak "İlahiyat" ve "ilahiyatçı" kavramlarının negatif algı kampanyalarıyla yıpratılması teşebbüsleri, iyi niyet ve hakkaniyetle bağdaştırılamaz. Üstelik bu tür faaliyetlerin dindar olarak görünen kişi veya çevrelerce yürütülmesi ülkemizdeki dinî hayatın geleceği açısından endişe vericidir. Ülkedeki dinî hayatın İlahiyatlar, İmam-Hatipler, medreseler, dinî gruplar olarak bölündüğü ve bunlar arasında bir çatışmanın var olduğu şeklindeki algı faaliyeti gerçeği yansıtmamakta; ama ortaya çıkarılan suni atmosfer, toplum içinde fitne ve karmaşaya yol açmaktadır. Adeta birbirini ötekileştirmek şeklinde tezahür eden bu tür çabaların doğrudan İslam'a ve ülkemizin en fazla ihtiyacı bulunan toplumsal barışa zarar verdiği açıktır.

18. Netice itibariyle İlahiyat Fakülteleri, kanunun verdiği vazife gereği, "öğretmen yetiştiren" kurumlardır. Bu itibarla, YÖK ve MEB ile koordineli olarak, ilköğretim ve orta öğretimde nitelikli öğretmen yetiştirmeye dönük çalışmalara öncelik verilecektir. Keza DİB ile irtibatlı olarak, ülkemizin ihtiyacı olan yetkin din görevlilerinin yetiştirilmesine matuf çalışmalara da önem verilecektir. Mamafih müfredatın istihdam alanlarına göre yeniden ele alınması, eğitim ve öğretim kalitesinin artması ve başlangıç itibariyle DİB personelinin niteliğini artırmaya matuf bir proje olarak hayat geçirilen, ama zamanla

yaygınlaşan İLİTAM programlarının yeniden ele alınması gibi hususlara ilişkin çalışmalar devam edecektir. Dekanlar Konseyi, bu konularda yol açıcı bir gayretin içinde olacaktır.